

А. А. Сагаровський, А. І. Сєдих

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Антропогностеміка дотичних говірних територій

Сагаровський А. А., Сєдих А. І. Антропогностеміка дотичних говірних територій. Статтю присвячено розгляду антропогностемічних утворень сусідніх діалектних регіонів – Центральної і Східної Слобожанщини. За фактажправили відповідні лексика і семантика, засвідчені у трьох лексикографічних працях – словниках (умовно) К. Глуховцевої, А. Сагаровського, З. Сікорської. Детально розглянуто й поілюстровано лексико-семантичні групи (із подальшим поділом на семми і семы) «Зовнішній вигляд», «Розумові здібності (здатності)», «Особливості поведінки, риси характеру». Зафіксовано значний номінаційно-виразальний збіг антропогностеміки сусідніх говірних регіонів.

Ключові слова: антропогностема, антропогностеміка, внутрішня форма, вторинний номен, говірна територія, діалект, діалектний словник, лексико-семантична група, Східна Слобожанщина, Центральна Слобожанщина.

Сагаровский А. А., Седых А. И. Антропогностемика соседствующих диалектных территорий. Статья посвящена рассмотрению антропогностемических образований соседних диалектных регионов – Центральной и Восточной Слобожанщины. Фактическим материалом стали соответствующие лексика и семантика, представленные в трех лексикографических работах – словарях (условно) Е. Глуховцевой, А. Сагаровского, З. Сикорской. Детально рассмотрены и проиллюстрированы лексико-семантические группы (с последующим делением на семмы и семы) «Внешний вид», «Умственные способности», «Особенности поведения, черты характера». Зафиксировано значительное номинативно-выразительное совпадение антропогностемики соседних диалектных регионов.

Ключевые слова: антропогностема, антропогностемика, внутренняя форма, вторичный номен, диалект, диалектный словарь, диалектная территория, лексико-семантическая группа, Восточная Слобожанщина, Центральная Слобожанщина.

Sagarovski A., Sedykh A. Antropognostemics of neighbouring dialect territories. We dedicated this article to considering antropognostemical formations of neighbouring dialect regions – Middle and East Sloboganshyna. Corresponding vocabulary and semantics, what there are in dictionaries of K. Gluhovceva, A. Sagarovski, Z. Sikorska, we have in play of real material. We considered detaildly and illustrated lexical-semantical groups (with future division of semems and sems): 'Outward appearanse', 'Intellect', 'Peculiarity of conduct, streaks'. We recorded meaningful nominative-expressive concurring antropognostemics of neighbouring dialect regions.

Key words: antropognostem, antropognostemics, internal form, secondary nomen, dialect territory, dialects, dialect dictionary, lexical-semantical groups, Middle Sloboganshyna, East Sloboganshyna.

На гострій необхідності дослідження говорів української мови, а саме слобожанського діалекту, наголошувано неодноразово. Сьогодні немає, скажімо, лексикографічної праці, де була б зібрана діалектна лексика Центральної Слобожанщини. Тим паче немає роботи, присвяченої саме антропогностичній лексиці, яка засягає мало не половини тематичного масиву діалектних номенів (адже кожен індивід найбільшу кількість мовленнєвої уваги приділяє людському оточенню) і, безперечно, має бути достатньо представленою й усебічно дослідженою. Важливість хоча б зафіксувати діалектну лексику для подальшого її детального вивчення є аксіоматичною. Немалий унесок зробили у цю справу таки дослідники, як К. Д. Глуховцева, В. О. Дворянкін, А. А. Сагаровський, В. А. Чабаненко, а В. В. Леснова, зокрема, на матеріалі українських східнослобожан-

ських говірок детально дослідила номінацію людини та її рис, реалеміку, синонімічні відношення у тематичній групі лексики «РИСИ ЛЮДИНИ» [2;3;4], але чимало аспектів залишилися невисвітленими і ми маємо на меті хоча б частково заповнити ці прогалини.

Предмет вивчення обраний нами не випадково, адже важливість дослідження антропогностеміки для історії мови й сучасного її стану дуже велика. Під антропогностемікою ми, як, наприклад, і В. В. Леснова [3], розуміємо аспект мовознавства про вербальну характеристику людини щодо її зовнішності, розумової й практичної діяльності, стосунків з іншими людьми, ставлення до предметів і явищ довкілля, до суспільства, його інституцій тощо. На формування корпусу антропогностем упливають численні позалінгвальні чинники: оточення, традиції, певні табу, життєва філо-

софія, морально-етичні норми мікроспільноти, вік людей, історичний період, у якому вони живуть тощо. Безсумнівно, ця сфера дуже цікава предметом і об'єктом, які заслуговують на детальне вивчення й опрацювання.

Значення нашої праці полягає у тому, що, зважаючи на специфіку творення антропогностем та їх функціонування у говірці, вона допоможе з'ясувати і немало питань із теорії, практики словотворення. Адже неодноразово учені акцентували увагу на експресивності, емоційності у вираженні характеристики людини. Відповідно, чималий масив використовуваних афіксів, увійшов і до літературної мови. Ми вже не говоримо про фонетичну і граматичну даність, зафіксовану діалектними – антропогностемами.

До речі, комплект антропогностем (здебільшого асоціативно-образних) цілком коректно ілюструє Потєбнянську теорію внутрішньої форми як «способу уявлення позамовного змісту, тобто способу індивідуалізованого уявлення» [5]: бик, бугай, віварка, ворона, вухан, гава, глист, дзюба, доска, драбіна, дрофа, жердіна, жирафа, жопа, запивайло, знаха, кабан, кабель, каланча, кілок, кнуряка, кочерга, лега, лозина, мантачка, мняло, мошці, оса, осильодка, пілка, таранка, хвітіль, хворостина, шалина, шланга, шпала, шпаліна й ін. («сильний», «роззякуватий», «вухатий», «носатий», «високий», «худий» тощо) [6; 7; 8].

Справді, внутрішня форма мотивує й регламентує звукову оболонку й морфний склад «похідного» слова, увиразнює мотиваційну підставу побутування такого звуко-морфного комплексу. Зрозуміло: вибір ознаки, що є в основі вторинної (чергової) номінації, може визначатися як глибинно-сутнісним зв'язком, так і зовнішньо-ситуативними враженнями.

Актуальність нашого дослідження зумовлена ще і відсутністю спеціальної праці, присвяченої порівняльному аспекту ареалогії антропогностемічної лексики, наприклад, східнословобожанських і центральнословобожанських говірок. Предметом і матеріалом нашого дослідження послугувала антропогностемна лексика, зафіксована у «Словнику діалектної лексики Луганщини» за ред. З. С. Сікорської [9], «Словнику українських східнословобожанських говірок» за ред. К. Д. Глуховцевої [1] та «Діалектному словнику Центральної Слобожанщини (Харківщини)» А. А. Сагаровського [6; 7; 8]. Зіставний матеріал цих праць дасть змогу простежити спільність/відмінність антропогностеміки територій, вплив факту достатності мовленнєвих ареалів на відповідну семантику й лексику. Прикметно, що частину матеріалу словника З. С. Сікорської засвідчено на території північних районів Луганської області,

зокрема у Білокуракинському, Сватівському, Старобільському [9], ці райони межують із Борівським, Дворічанським, Куп'янським районами Харківської області, фактаж із яких є у словнику А. А. Сагаровського [6; 7; 8], тож можливість простежити міжговірковий вплив цілком очевидний.

Ми свідомі того, що порівняння антропогностеміки із цих робіт далеке від ідеального, адже самі праці різняться обсягом, загальною спрямованістю, кількістю представлених (мікро)говірок, потенціалом інформаторів щодо «людино-репрезентативних» мовленнєвих елементів, неоднаковою увагою словників до антропогностем (чи їх форм) тощо.

Слід звернути увагу на частиномовну приналежність антропогностем. До групи на позначення певної семи можуть входити субстантивовані прикметники або дієприкметники, іменники з певними словотвірними афіксами. Ми свідомо не включали до ряду стійкі порівняння, полікомпонентні словосполучення, мовні одиниці, побудовані за схемою складнопідрядних речень. Дослідження структурно базується на розробленій нами класифікації. Вона складається із лексико-семантичних груп (ЛСГ), розділених на семіми, що у свою чергу діляться на семи. Класифікація розроблялася на основі природних зовнішніх і внутрішніх якостей людини:

1. Зовнішній вигляд:

голова
обличчя
очі
ніс
губи
вуха
волосся
статура і зріст
фізичний стан: хворобливість/здоровість;
2. Розумові здібності (здатності);
3. Особливості поведінки, риси характеру:
ставлення до роботи
професія
шкідливі звички

Отже, найчисленнішою за кількістю підгруп є ЛСГ «Зовнішній вигляд». Антропогностемами на позначення голови у «луганських» словниках не зафіксовані, «ДСЦС(Х)» подає метафоризовані іменники на зразок **ВІВАРКА**, -и, ж., – перен., згруб., голова. У його віварці нічого й не водилося — порожніна [Сагаровський 2006]. Спільні лексичні значення до семи «обличчя» у «ДСЦС(Х)» і «Словнику українських східнословобожанських говірок» – красивий, гидкий, веснянкуватий. Ці значення інтерпретуються такими антропогностемами – **ВЕСНУШЧАТИЙ**

[висну́шчатий], -а, -е – веснянкуватий. *Ча́сто висну́шчатих д'ї́чат д'ра́зн'ат' рі́жими.* **ВИСНУШКУВА́ТИЙ**, -а, -е – веснянкуватий, укритий веснянками. *Висну́шкуют' со́нце л'у́бе, то́го вони́ й му́р'ї́ють'* [Сагаровський 2006] та **казі́рний**, -а, -е – гарний, красивий, **кра́савець**, -вця, -вцо́м – вродливий чоловік, хлопець [Глуховцева 2002:95]. Семема «очі» репрезентована майже однаковими антропогностемами в усіх працях. По-перше, це спільність лексичних значень, по-друге, безпосередньо зафіксовані антропогностеми, і, по-третє, способи творення одиниць. Так, наприклад, антропогностема зі значенням «косий, косоокий» зафіксована й у «Словнику діалектної лексики Луганщини», й у «ДСС(Х)»: **КОСИЙ** [ко́сий], -а, е – косий, **КОСОГЛАЗИЙ** [косогла́зий], -а, -е – косоокий [Сагаровський 2007], прикмету «далекозорості» зафіксовано такими лексемами: **ДАЛЕКОГЛАЗИЙ**, -а, -е – далекозорий. *Делекогла́зий да́л'ше ба́че*, **ДАЛЕКОО́КИЙ** [далекоо́кий], -а, -е – *тс, що ДАЛЕКОГЛАЗИЙ*. *Ста́рий ста́у – далекоо́кий* [Сагаровський 2006] і **далекогла́зий**, **далекоо́кий** [Глуховцева 2002:22]. Антропогностеми цієї групи в усіх словниках помітно схожі, повторювані, навіть мають однакові синонімічні ряди. Повторюваність форм спостерігаємо і на рівні інших семантичних підгруп. Так, зокрема, семема «ніс», «губи», «вуха», «волосся» репрезентовані такими діалектемами: **ДЗЮ́БА** [д'з'у́ба], -и, ж. – *зрід.*, довгий загострений ніс. *Тво́їу д'з'у́бу т'ї́ки у́ чуж'ї́ д'ї́ла і сува́т'* [Сагаровський 2006], **гу́баля**, -і, -ею – губата жінка. Ще: **губа́нька**, **гу́ба́чка**, **губошльо́пка** [Глуховцева 2002:59], **гу́ба́нь**, -я, -ьом – губатий чоловік. Ще: **губа́нько**, **губа́ч**, **губошльо́п** [Глуховцева 2002:59], **ГУБА́ЛЬ** [губа́л'], -я, ч. – *зрід.*, губа́нь, губатий чоловік. *В'ї́н нега́рний, бо губа́л'.* **ГУБА́ЛЯ** [губа́л'а], -і, – *зрід.*, жін. до **ГУБА́ЛЬ**. *Он Та́н'ка губа́л'а, а га́рна* [Сагаровський 2006], **вуха́ч**, -а, -ом(-ем) – людина з великими вухами [Глуховцева 2002:48], **вуша́стий**, -а, -е – з великими або відстовбурченими вухами [Глуховцева 2002:49], **лапаву́хий**, -а, -е – який має великі або відстовбурчені вуха [Глуховцева 2002:115], **ВУХА́Н**, -а, ч. – *зрід.*, вуха́нь, людина з великими або відстовбурченими вухами. *Тако́го вуха́на т'ї́ки пошука́ти, йак з ло́каторами*, **ВУХА́НЧИК**, -а, ч. – *зрід.*, змениш.-пестл. до **ВУХА́Н**. *Ма́лий бу́у вуха́нчик, а тоді́ ві́р'ї́н'а́у́с'а* [Сагаровський 2006], **волни́стий**, -а, -е – кучерявий [Глуховцева 2002:44], **кудря́вий**, -а, -е – той, який має кучері. Ще: **курча́вий** [Глуховцева 2002:111], **голомо́згий**, -а, -е – *ірон.*, лисий [Глуховцева 2002:55], **голомо́зко**, -а, -ом – людина з лиси-

ною або без волосся [Глуховцева 2002:55], **ВИХРЯ́ВИЙ** [вихр'а́вий], -а, -е – кучерявий, який має кучері. *А сус'ї́цький хло́пець', увес' у ма́т'ї́р п'ї́шбо́у – вихр'а́вий* [Сагаровський 2006].

Кількісно та якісно дуже подібні антропогностеми у словниках і на позначення статури. Спостерігаємо активне використання метафоризації на основі зовнішньої подібності, дуже часто антропогностеми є вторинними номенами. Так, перенесення на людину назв тварин і предметів найактивніше спостерігаємо в антонімічних парах товстий/худий. У межах одного синонімічного ряду вражає різноманіття суфіксів пестливості, згрубілості, хоча вони і не є загальнономовними, але на досліджуваних територіях виявилися спільними. До того ж не завжди зменшувально-пестливі суфікси свідчать про вираження позитивної оцінки. Це може бути й іронія, і зневага, і улесливість, фамільярність, сарказм тощо, до цього відсилають позначки перед тлумаченням лексеми. Наприклад, **ДРАБИ́НА**, -и, ж. – *перен.*, худя істота (жінка, тварина). *Та́ка худа́ Га́лка – про́сто дра́бина* [Сагаровський 2006], **КАБЕ́ЛЬ** [кабе́л'], -я, ч. – *перен.*, *жарт.*, здоровань. *Ото́ кабе́л', ма́бу́ть, п'ї́д два ме́три ро́сту* [Сагаровський 2007], **буга́й**, -я, -йом – *зневажл.*, те саме, що **амба́л**, **бик**, **вергі́ло**, **грома́ло**, **грузі́ло**, **жира́фа**, **каба́н**, **кнуря́ка**, **мергела́**, **мордві́н**, **мордоворо́т**, **раклю́га** [Глуховцева 2002:33], **Велика́н**, -а, -ом – людина великого зросту й міцної будови тіла. Ще: **грома́да**, **здорове́га** [Глуховцева 2002:36], **Во́бла**, -и, -ою – *перен.*, дуже худя людина. Ще: **глист**, **доска́**, **дрімба́**, **здо́хля**, **кісточка́**, **коря́га**, **кочерга́**, **лозі́на**, **мо́щі**, **скебе́лка**, **скіле́тина**, **та́ранка**, **шпа́ла**, **ше́пка** [Глуховцева 2002:44], **Дохля́к**, -а, -ом – дуже худий чоловік. Ще: **костя́н** [Глуховцева 2002:70], **Драби́на**, -и, -ою – *перен.*, висока худя жінка. Ще: **дро́фа**, **жира́фа**, **кіло́к**, **на́йда**, **хлуді́на**, **шпалі́на** [Глуховцева 2002:70], **Ді́лда**, -и, -ою – *знев.*, високий худий чоловік. Ще: **дистро́фік**, **довга́ч**, **каланча́**, **фі́ті́ль**, **шла́нга** [Глуховцева 2002:66], **Жерді́на**, -и, -ою – *перен.*, висока худя людина [Глуховцева 2002:75]. Активне використання суфіксального способу слово- та формотворення спостерігаємо на прикладі елементів зі значенням «людина з великими сидницями»: **ЖОПА́СТЕНЬКИЙ** [жопа́стин'кий], -а, -е – змениш. до **ЖОПА́СТИЙ**. *Ді́ти у са́дику жопа́стин'к'ї, морда́стин'к'ї*. **ЖОПА́СТИЙ**, -а, -е – із товстими сидницями. **ЖОПА́СТИК**, -а, сп. – *ірон.*, із помітно вираженою сидницею. **ЖОПА́ТЕНЬКИЙ** [жопа́тин'кий], -а, -е – змениш. до **ЖОПА́ТИЙ**. **ЖОПА́ТИЙ**, -а, -е – *тс, що ЖОПА́СТИЙ*. **ЖОПА́ТИК**, -а, сп. – *ірон.*, *тс, що ЖОПА́С-*

ТИК. ЖОПЕРЯ [жопєр'а], -і, жс. – тс, що **ЖОПИЩЕ. ЖОПИЩЕ** [жопищє], -і, жс. – збільш.-згруб. до **ЖОПА** [Сагаровський 2007].

Певний відсоток антропогнозем функціонує і під опосередкованим чи прямим впливом російської мови. Зокрема, у «Словнику діалектної лексики Луганщини» сема «фізичний стан: хворобливість/здоровість» репрезентована такими одиницями: **БОЛЄЗЕНІЙ** [бол'єз'иний], -а, -є – хворобливий [Сікорська 2002:21], **ІСТОЩОННИЙ** [істошчон'ний], -а, -є – виснажений недоїданням, надмірною працею [Сікорська 2002:71].

У другій великій ЛСГ «Розумові здібності (здатності)» спостерігаємо фонетичні та граматичні варіанти загальноновживаних слів на позначення такої ознаки як «дурний», «розумний». В основному, це синонімічні ряди із твірною основою «дурень», «безмозгий» та субстантивовані варіанти від дієслова «знати»: **БЕЗМОЗГЛИЙ**, -а, -є – лайл., дурний [Глуховцева 2002:23], **ДАЛДОН**, -а, -ом – згруб., дурень. Ще: **ДУРІДЛО**, **ДУРІК**, **ДУРКО**, **ПРИШЕЛЄПОК**, **ШЕВЕЛ** [Глуховцева 2002:68], **ДОВБЕНЬ**, -бня, -бньом – згруб., нетямуща людина [Глуховцева 2002:72], **ДУРА**, -и, -ою – лайл., розумово обмежена жінка. Ще: **ДУРЬОХА** [Глуховцева 2002:72], **ДУРКУВАТИЙ**, -а, -є – згруб., трохи дурний [Глуховцева 2002:72]. **БЕЗМОЗГЛИЙ** [безмозглий], -а, -є – безмозкий [Сікорська 2002:15]. **БИСТРОУМНИЙ** [бистроумний], -а, -є – хитрий, кмітливий [Сікорська 2002:15]. **ЗНАХА**, -и, сп. – знавець, ерудит. Там *такій знаха, йак профєсор, шо ни спитай – скáže* [Сагаровський 2007], **ЗНАЮК** [знай'ук], -а, ч. – тс, що **ЗНАХА** [Сагаровський 2007], **ЗНАЮН** [знай'ун], -а, ч. – тс, що **ЗНАЮК** [Сагаровський 2007], **МОЗГОВІТИЙ**, -а, -є – мізкуватий, розумний. *Хлотиц' мозговіттий, йабішче й у харош'і руки* [Сагаровський 2008].

Увесь масив антропогнозем лексико-семантичної групи «Особливості поведінки, риси характеру» ми розподілили на шість підгруп, які є найуживанішими. Звичайно, для детального опису особливостей діалектом кожної із груп трьох словників ми не маємо можливості, але найяскравіші приклади та спостереження пропонуємо розглянути.

У всіх словниках кількісно найповнішими, найрізноманітнішими лексично є підгрупи зі значенням «ставлення до праці» та окремі ЛСГ «ПРОФЕСІЯ» і «ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ». Домінантними є антропогноземи зі значенням «лінивий», серед яких ми зафіксували й однакові форми для обох говірок **ЛАЦЮГА** [лац'уга], -и, сп. – знев., ледар, дармоїд, пияка. *С'їу лац'уга бат'кам на шийу – гудуй йогó*. **ЛАЦЮГАКА** [лац'угака], -и, сп. – знев.-згруб. до **ЛАЦЮГА. ЛАЦЮГАН**

[лац'уган], -а, ч. – знев., тс, що **ЛАЦЮГА** [Сагаровський 2008]. **БІЛАЙ**, -я, -єм – жарт., лінива людина. Ще: **ЛЄГА**, **ЛЄНТЯЮГА**, **ЛІНТЯЙ**, **ЛОДАР**, **ЛУТАЙ**, **МНЯЛО**, **НЕВКЛЮГА**, **НЕХЛЮЙ** [Глуховцева 2002:26]. **ЛЕДАРЬ / ЛЕДАРКА** [лєдар'], -я, ч. – ледар, нероба [Сікорська 2002:89], **ЛОДАРЬКА** [лòдар'ка], -и, жс. – те саме, що **лєдарька** [Сікорська 2002:91]. **ЛІНТЮГА** [л'інт'уга], -и, сп. – ледар. *Л'інт'угу віростили – н'ічó робит' ни хóче*. **ЛІНТЮГАКА** [л'інт'угака], -и, сп. – збільш. до **ЛІНТЮГА** [Сагаровський 2008].

Антропогноземи ЛСГ «ПРОФЕСІЯ» також зафіксовані у великій кількості, і слід звернути увагу на значну повторюваність. Чимало серед них історизмів, реалії до яких уже давно не існують; також трапляються і дещо незвичні та нехарактерні для сучасної Центральної Слобожанщини й Луганщини професії. Наприклад, **ЛИЧМАН**, -а, ч. – заст., вівчар. *Будь хоч простий мужик-личман, а тебе усе рівно любитиму* [Сагаровський (Кв.-Осн.)]. **ВІВЧАРЬ**, -я, -ьом – вівчар [Глуховцева 2002:41]. Так, дублюються фонетичні варіанти лексеми «акушерка», у говірках перший голосний зазнав редукції: **КУШЕРКА**, -и, -ою – акушерка [Глуховцева 2002:114]. **КУШОР**, -а, ч. – мед., акушер. *Кушор у нас робіу, так баби стіс'н'алис'а до його йти* [Сагаровський 2007]. **КУШОРКА**, -и – жін. до **КУШОР**. *Ран'ше кушóрок і ни булó – пупор'ізки ўсе робіли* [Сагаровський 2007]. Паралельно засвідчуємо й присутність м'якого -Р- у кінці складів: **КОСАРЬ** [косар'], -я, ч. – косар. *Такій косар', шо й піати по:бр'ізали* [Сагаровський 2007]. **КУШНАРЬ**, -я, -ьом – людина, яка займається вичинкою овечих шкір [Глуховцева 2002:114]. **ЛІМАР**, -я, -ьом – людина, яка шиє зброю для коней [Глуховцева 2002:117]. **БОНДАРЬ** [бòндар'], -я, ч. – бондар [Сікорська 2002:21]. **ЛІКАРЬКА** [л'ікар'ка], -и – жін. до **ЛІКАРЬ**. *Молоду л'ікар'ку прислали, а вона й кров'і бой'ї'а* [Сагаровський 2008]. **ЛІКАРЬША** [л'ікар'ша], -і, жс. – тс, що **ЛІКАРЬКА**. *Л'ікар'ша послухала й кáže, шо тубиркул'óз* [Сагаровський 2008]. **ЛЬОНАРЬКА** [л'онар'ка], -и – жін. до **ЛЬОНАРЬ**. *Л'онар'ок-удáрниц' ус'á странá знала* [Сагаровський 2008]. Загалом, у складних, в основному іншомовного походження, словах, які активно увійшли до говірки, спостерігається загальна тенденція до спрощення у вимові, відбувається редукція, дисиміляція, усічення твірної основи слова.

Насамкінець, дещо про ЛСГ «ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ», яка у словниках дуже різноманітна, яскрава. Це явище можна пояснити тим фактором, що людям притаманна здатність засуджувати негатив більше, ніж вихвалити гарні вчинки, позитивні риси характеру. Так, «алкогольна за-

лежність» просто рясніє елементами: **ЗАПИВАЙЛО**, -а, сп. – п'яниця. *Од того затива́ла і д'іти, і ж'інка страда́ють' – пропева́ усе* [Сагаровський 2007]. **НАЖАБРЕНИЙ**, -а, -е – зрід., знев., п'яний. *Нажа́бриний та́кий при́йшо́у, шо т'іки у дв'єр'і попа́у*. **НАКОВБАСЕНИЙ** [накоўбасиний], -а, -е – згруб., надміру п'яний. **АЛКАН**, -а, ч. – нов., знев., жарт., алкоголік, п'яниця. *Алканом ста́у, бо ўсе проти́ва́є*. **АЛКАНА́ВТ** [алканáўт], -а, ч. – нов., зрід. знев., жарт., тс, що **АЛКАН**. **АЛКАНА́ВТКА** [алканáўтка], -и – жін. до **АЛКАНА́ВТ**. *Ц'а алканáўтка ўже перетіла́ свого́ чолов'ї́ка-алкогóл'ї́ка*. **АЛКА́НКА**, -и – жін. до **АЛКА́Н**. *Алка́нц'ї́ зако́н ни пісаний – вона́ й д'іте́й проп'ї́є*. **АЛКА́Ш**, -а, сп. – нов., знев., жарт., алкоголік, алкоголічка. **АЛКА́ША**, -ї, сп. – нов., жарт., тс, що **АЛКА́Ш**. **АЛКА́ШКА**, -и, сп. – жін. до **АЛКА́Ш**. **БУХА́РИК**, -а, ч. – згруб., п'яниця. *Бу́у тракторі́ст хоро́ший, а ста́у буха́риком*. **БУХА́РИЧКА**, -и – згруб., жін. до **БУХА́РИК**. **БУХА́РЬ** [буха́р'], -я, ч. – згруб., тс, що **БУХА́РИК**. **БУХА́РЬКА** [буха́р'ка], -и – згруб., жін. до **БУХА́РЬ** [Сагаровський 2006]. **Алкана́вт**, -а, -ом – ірон., алкоголік [Глуховцева 2002:17], **Алка́н**, -а, -ом – знев., тс, що **Алкана́вт** [Глуховцева 2002:17], **Готóвченко**, -а, -ом – жарт., дуже п'яна людина [Глуховцева 2002:57], **Забубі́рений**, -а, -е – жарт., п'яний. **Ще: забу́льканий, заг'є́цьканий** [Глуховцева 2002:78], **запо́йщик**, -а, -ом – п'яниця. **Ще: п'янді́га** [Глуховцева 2002:83].

На основі зіставлення відповідного матеріалу трьох лексикографічних праць ми можемо зробити певний висновок. Антропогностична лексика східно- та центральнослобожанських говірок має чимало подібностей. По-перше, це абсолютна спільність у використанні лексем (граматична форма та лексичне значення), по-друге, ідентичність способів і засобів словотворення, однакова мотивація. Так, наприклад, найпродуктивнішою є суфіксація у прикметниках (суфікси згрублості і пестливості, їх варіантність значно перевищує «літературномовну сферу») та метафоризація в іменниках (на підставі зовнішньої чи функціональної подібності). Щодо фактичної представленості антропогностичної лексики, то найбільше форм подає «Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини)» – перший том – 333 одиниці, другий – 264, третій – 194; «Словник українських східнослобожанських говірок» – 399 антропогностем та «Діалектний словник Луганщини» – 64 одиниці. У словниках З. Сікорської і К. Глуховцевої немає жодних лексем на позначення деяких понять, наприклад, «голова», «людина з великими сідницями» (на відміну від словника А. Сагаровського). У словнику З. Сікорської не зафіксовані, скажімо, номени на позначення понять «кипата людина», «людина з кучерявим волоссям», «лиса людина». Отже, антропогностична лексика серед цих праць найповніше представлена у «Діалектному словнику Центральної Слобожанщини (Харківщини)» А. А. Сагаровського, що зумовлено, в основному, немалим його обсягом.

Література

1. Глуховцева К. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Лєснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. — Луганськ, 2002. — 234 с.
2. Лєснова В. Ареалогія лексики на позначення рис характеру людини в східнослобожанських говірках / В. Лєснова // Вісник Луган. держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. — 2001. — № 12. — С. 17—24.
3. Лєснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослобожанських українських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Лєснова. — Запоріжжя, 1999. — 21 с.
4. Лєснова В. Синонімічні відношення в тематичній групі лексики «риса людини» (на матеріалі українських східнослобожанських говірок) / В. Лєснова // Лінгвістика : збірн. наук. праць. — Луганськ : Альма-матер, 2004. — № 1(2). — С. 114—121.
5. Потєбня О. О. Мысль и язык / О. О. Потєбня. — К. : Наук.-вироб. комерц. фірма «СИНТО», 1998. — 189 с.
6. Сагаровський А. А. Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини) : у 3 т. / А. А. Сагаровський. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна (машинопис), 2006. — Т. 1. — 300 с.
7. Сагаровський А. А. Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини) : у 3 т. / А. А. Сагаровський. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна (машинопис), 2007. — Т. 2. — 305 с.
8. Сагаровський А. А. Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини) : у 3 т. / А. А. Сагаровський. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна (машинопис), 2008. — Т. 3 — 310 с.
9. Сікорська З. С. Словник діалектної лексики Луганщини / З. С. Сікорська, В. О. Шевцова, Л. І. Шутова. — К. : Шлях, 2002. — 224 с.